

VELLO CEO NÓRDICO

Vello ceo nórdico. Poesía estonia contemporánea. Edición trilingüe estonio-galego-inglés. 2002. Edición de Jüri Talvet e Arturo Casas. Selección e versión inglesa de Jüri Talvet e H.L. Hix. Versión galega de Manuel Barbeito e Manuela Palacios, coa colaboración de Jüri Talvet. *Boletín Galego de Literatura.* Monografías nº 2. Santiago de Compostela. Con gravados de Vive Tolli. ISBN 84-8121-970-3. ISSN 0214-9117. 234 páxinas.

A segunda monografía publicada polo *Boletín Galego de Literatura* sorpréndenos cunha selección de poetas estonios da segunda metade do século XX traducida ó inglés e ó galego. Seguro que a primeira pregunta que se lle pasará a máis dun lector pola cabeza ó ve-lo libro será ¿cal é o obxectivo destas traducións tan exóticas cando falta por traducir ó galego a maior parte da literatura universal *canónica*? Dende logo, non deixa de ser rechamante a iniciativa, por se-la estonia unha cultura minoritaria, pouco influente na historia e no panorama internacional, descoñecida e, con toda seguridade, non demandada polos lectores galegos. Mais velaí o valor deste volume. Malia o canon oficial (sempre subxectivo, dirixido, interesado e occidentocentrista), linguas, poesías e culturas como a estonia son plenamente europeas se non detémo-la vista no noso propio embigo; son, se cadra, exóticas e afastadas, pero nin sequera nun senso xeográfico, senón como resultado da reclusión comunista e da guerra fría. Por outra parte, como actores dunha cultura igualmente minoritaria e minorizada, interésanos a nós máis ca a ninguén contribuír a difundir-las culturas que aínda conservan a escala da persoa e da nación, as que non sucumbiron aínda á estandarización das multinacionais do libro: en definitiva, as que loitan por sobrevivir e conserva-la súa identidade na Europa do pensamento único e da cultura –ianqui– única.

Ábrese a antoloxía cun prólogo do profesor da Universidade de Tartu Jüri Talvet no que se nos presenta Estonia nun breve bosquejo histórico: rexión fronteiriza e multicultural na que deixaron a súa pegada, dunha ou doutra forma, moitas veces violenta, tódolos seus poderosos veciños (Alemaña, Unión Soviética, Suecia, Finlandia) pero que mantén a súa conciencia nacional. Como Paul-Eerik Rummo se define en “Por qué non escapo ó estranxeiro” (p.87):

Un mestizo en pé,
sueco por unha banda, xitano pola outra,
un pouco de ugrofinés e de íngrio, de azul danés e polaco,
un pouco da baixa nobreza xermana, e nos últimos aneis anuais, ruso
mesturado con xeracións coxas de lugares recónditos, incestos,
despois de todo,

caídos na terra ata o último, só
a lingua aínda sangrando, só a lingua aínda
máis ou menos sá e vella, só a lingua aínda en movemento, o home
en pé, o home en pé, un mestizo en pé [...]

Faise a seguir unha descrición da antoloxía e dos poetas escollidos, dos que se sinala, sobre todo, a súa pertenza ás xeracións media e nova da poesía estonia actual e a súa capacidade para engadir matices e tons novos ó panorama poético internacional. Trátase dunha antoloxía que se recoñece subxectiva e pouco canónica por recoller voces moi dispares e mesmo exclusivas. Unha rápida ollada a estas descricións descóbrenlo nacionalista e patriótico Hando Runnel; a poética do absurdo de Andres Ehin; un Jaan Kaplinski (candidato ó Premio Nobel no 1996) crítico acérrimo do conservadorismo; o existencialista Paul-Erik Rummo; a poesía desenfadada, irónica e mesmo grotesca de Juhan Viiding; unha Ene Mihkelson máis intimista e introspectiva; a poesía máis aberta a Europa e ó mundo de Jüri Talvet; os tons ledos e populares máis tamén íntimos de Mari Vallisoo; e os dous poetas máis novos, Hasso Krull e Triin Soomets, coa súa deconstrución do discurso poético.

Nun breve pero esclarecedor apartado de “criterios de tradución”, Manuel Barbeito e Manuela Palacios bosquexan a súa particular poética, a norma inicial seguida na elaboración desta tradución coa supervisión do propio Jüri Talvet. Trátase dunhas notas esquemáticas, unha declaración de intencións, na que se sinalan os aspectos que iremos vendo desenvolverse a medida que lémolos poemas seleccionados. Dada a intertextualidade do proceso de traductivo e dos propios textos aquí traducidos, a tradución convértese, segundo Barbeito e Palacios, nunha subversión do concepto de texto orixinal; máis aínda cando esta se realiza a través dunha versión ponte. Este *desafío ás orixes* (que non deixa de ser un desafío ó concepto tradicional de texto e unha defensa da intertextualidade, da hipertextualidade) faise máis patente cando comprobamos que, para os tradutores, o seu propio traballo é un elo máis dun proceso de interpretación e transformación continuas, de creación de orixinais que servirán de ferramenta de traballo para outros tradutores. A tradución convértese así nun labor dobremente colectivo: porque en cada acto concreto interveñen varias persoas, pero sobre todo porque cada texto traducido é á súa vez un orixinal, un xogo de múltiples lecturas presente xa nos textos estonios.

No aspecto operativo, Barbeito e Palacios insisten especialmente en dous elementos. En primeiro lugar, no esforzo por saber captar e verte-las distintas voces de cada autor para evitar caer nunha interlingua poético-traductiva arnada e insulsa; por outra parte, un coidado uso da sintaxe e da verificación para conseguir mante-lo peculiar ritmo das composicións estonias.

Creemos que se trata de dous obxectivos plenamente conseguidos, pois atopamos voces, tons e cadencias ben diferenciados, lecturas que se adiviñan moi traballadas, detrás de poemas como “Si de Estonia” de Ene Mihkelson, cos seus versos incómodos de sintaxe turbadora; ou “A enferma” de Mari Vallisoo, con métrica e ritmo propios dunha cantiga popular en sinistro contraste co desenlace.

Expoñer criterios de traducción sempre é arriscado e moitas veces difícil, xa que se trata de sistematizar non só unha concepción da traducción e, como neste caso, tamén da poesía, senón sobre todo a interpretación de poéticas moi concretas plasmadas en voces e tons cando menos alleos e desconcertantes. Velaí o mérito e o valor dos tradutores: dar por escrito as claves da nosa lectura é pór ó descuberto a pedra de toque da nosa poética da traducción, un elemento decote máis sensible e fráxil có propio texto traducido.

Canto á antoloxía en si, e aínda que non nos sentimos capaces de vulgarlos seus méritos como traducción de textos estonios, si temos que subliñala súa absoluta corrección formal, unha grande sensibilidade poética e unha capacidade de evocar no lector novas paisaxes para sentimentos moitas veces familiares. Chama a atención en case tódolos poemas e poetas, sobre todo nos máis veteranos, a abafante presenza do réxime comunista; o sentimento de opresión e afogo é insufrible e adquire case calidade material nos tons tristes, imaxes apagadas e grises, nos ritmos lentos e pesados de poemas como “En defensa dos tristes”, de Hando Runnel, “Aquel rapaz tiña unha grave doenza do sangue” ou “Téñenme dito”, de Juhan Viiding. Este último poema, lido con perspectiva histórica, é especialmente devastador:

Téñenme dito

Fai versos; non é asunto teu
cómo o aparello engraxe o seu ferrollo,
cómo o aparello atope a rosca.
¿É o ser humano o teu único interese
e a liberdade a única lapa que arde?

Son outras as cousas máis importantes: finas
tulipas e farois, lar, timbre.
¿Paga a pena ese encollemento, que a vida que estudias
alore así o corazón?

Cando saia o xornal, saberás quén fuches,
tenta resistir uns vinte invernos máis.
¡Tenta resistir uns vinte anos máis!
Cando saia o xornal, lerás quén fuches.

Tenta resistir uns vinte invernos máis
sen deixar que esmorezan os retallos da alma.
E cando por última vez te vaias mudar,
queda tranquilo, teremos esquecido
o único rogo de toda a túa vida.

Pero hai tamén lugar para o tema máis lírico, para a interiorización e a busca do eu poético, da voz do poeta (“A alma”, de Ene Mihkelson, “Plenitude”, de Jüri Talvet, “A chuvia, a chuvia enchóupame”, de Triin Soomets), aínda que as imaxes e os motivos empregados remitan moitas veces á realidade máis cotiá e ós obxectos máis anódinos (“Sobre a perda dun pasaporte”, de Jüri Talvet, “Patacas”, de Mari Vallisoo).

O libro remátase coa versión inglesa empregada como ponte e cunhas noticias biobibliográficas dos poetas antologados nas que descubrimos que varios deles son fecundos tradutores (do francés, inglés, polaco, catalán, español, finés, chinés, turco) e que, ademais, a revista *Akadeemia* ten no prelo un dossier sobre a literatura galega actual con traducións ó estonio de textos de Ferrín, Álvarez Caccamo, Chus Pato e Emma Couceiro. Esta impecable edición complétase con gravados de Vive Tolli, unha das artistas plásticas fundamentais de Estonia.

Alberto Álvarez Lugrís
Universidade de Vigo